

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS NOTARIATO ĮSTATYMO 23 STRAIPSNIO 3 DALIES (2003 M. SAUSIO 23 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2010 m. kovo 22 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuonio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo nariui Juliui Sabatauskui, Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vedėjai Dainai Petrauskaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2010 m. kovo 16 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 16/08 pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą (Nr. 1B-17/2008) ištirti, ar Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) neprieštaruja konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu (Nr. 1B-

17/2008) ištirti, ar Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

Pagal Notariato įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 8 punktą notaro įgaliojimai pasibaigia notarui sulaukus 65 metų. Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija) nustatyta, kad notaro įgaliojimai gali būti pratęsti teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu iki notarui sukaks 70 metų. Jokių kriterijų, kuriais vadovaujantis būtų galima spręsti, ar pratęsti notaro įgaliojimus, teisės aktuose nėra nustatyta. Pareiškėjui kyla abejonių, ar toks teisinis reguliavimas, kai yra numatyta galimybė pratęsti notaro įgaliojimus pasibaigus jų laikui ir nėra numatyta jokių kriterijų, kuriais vadovaujantis būtų galima spręsti, ar pratęsti notaro įgaliojimus, nesudaro prielaidų kitiems asmenims bandyti daryti notarui tiesioginę ar netiesioginę įtaką.

Toks teisinis reguliavimas, pareiškėjo nuomone, vertintinas kaip galintis skatinti notarą savo veikloje pažeisti notarų nepriklausomumo principą. Šitaip valstybės institucijai – Teisingumo ministerijai – sudaromos prielaidos daryti įtaką notarui, kaip valstybės įgalioto asmens, darbiui pratęsiant jo įgaliojimus arba jų nepratęsiant.

Pareiškėjo teigimu, minėtas teisinis reguliavimas yra nesuderinamas su konstituciniu teisinės valstybės principu, pagal kurį, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, visos valstybės valdžią įgyvendinančios ir kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusdamos teisei, turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią, visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovės Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vedėjos D. Petrauskaitės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovės pozicija grindžiama šiais argumentais.

Pagal Lietuvos teisę notaro statusas yra dvejopas. Viena vertus, jis yra valstybės įgaliotas asmuo, kurio veikla susijusi su viešųjų funkcijų vykdymu, kita vertus, notaras verčiasi profesine veikla – teikia teises paslaugas. Tačiau, skirtingai nei kiti paslaugas teikiantys asmenys, notaras turi išskirtines teises teikti tam tikras paslaugas (įstatymai nustato sandorius, kuriuos privaloma tvirtinti notarine tvarka, be to, notaras tvirtina įstatyme nurodytus juridinius faktus, išduoda paveldėjimo teisės liudijimus ir pan.). Atlyginimo už notaro teikiamas paslaugas dydį nustato

valstybė, t. y. notaro teikiamų paslaugų įkainiai yra fiksuoti.

Pasak suinteresuoto asmens atstovės, notariatas, kaip teisinis institutas, ir notaras, kaip teisinės paslaugas teikiantis valstybės įgaliotas asmuo, nėra valdžios institucija Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio prasme. Notaro nepriklausomumas turėtų būti aiškinamas atsižvelgiant į notaro teisinį statusą ir į notariato, kaip teisinio instituto, tikslus. Įstatymai nustato ne tik notarų, bet ir kitų laisvųjų profesijų atstovų pareigą laikytis nepriklausomumo ir objektyvumo principų. Viena iš profesinės veiklos nepriklausomumo garantijų – leidimo verstis profesine veikla tvarka. Paprastai asmenys gali užsiimti profesine veikla, jei atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus. Įstatymai nenustato vertimosi profesine veikla termino, t. y. asmuo įgyja teisę verstis profesine veikla neterminuotai. Teisė verstis profesine veikla pasibaigia tik teisės aktuose nustatytais pagrindais. Tik notarami ir antstoliais teisę verstis profesine veikla įgyja dalyvaujant viešame konkurse ir tik jų teisė verstis profesine veikla yra ribojama dėl amžiaus. Notaro įgaliojimai pasibaigia notarui sulaukus 65 metų. Jie gali būti pratęsti iki notarui sukaks 70 metų. Toks pat teisinis reguliavimas yra taikomas antstoliams. Notarų ir antstolių įgaliojimų pasibaigimo teisinis reguliavimas yra panašus į valstybės tarnautojų ir valstybės pareigūnų atleidimo iš pareigų teisinį reguliavimą, nes tiek notarami, tiek antstoliais paslaugas teikia kaip valstybės įgalioti asmenys.

Suinteresuoto asmens atstovė teigia, kad reikalavimai notarui yra nustatyti Notariato įstatymo 3 straipsnyje, o notaro įgaliojimų pasibaigimo pagrindai – šio įstatymo 23 straipsnyje. Todėl, pasak suinteresuoto asmens atstovės, Notarų rūmai ir teisingumo ministras, sprenddami notaro įgaliojimų pratęsimo klausimą, turėtų vadovautis nurodytuose straipsniuose pateiktais kriterijais. Notaro įgaliojimai gali būti nepratęsti, jeigu asmuo nebeatitinka notarui keliamų reikalavimų (pvz., dėl sveikatos). Pasak suinteresuoto asmens atstovės, ginčijama Notariato įstatymo nuostata turi būti taikoma kartu su kitomis šio įstatymo nuostatomis, nustatančiomis reikalavimus notarui. Tiek Notarų rūmai, tiek teisingumo ministras, sprenddami notaro įgaliojimų pratęsimo klausimą, yra saistomi teisėtų lūkesčių principo, todėl atsisakymas pratęsti notaro įgaliojimus turėtų būti motyvuotas nurodant, kokių notarams keliamų reikalavimų notaras neatitinka.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti tuometinės Lietuvos Respublikos teisingumo viceministrės Eglės Račinskienės, Lietuvos notarų rūmų prezidento Mariaus Stračkaičio rašytiniai paaiškinimai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovė D. Petrauskaitė iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus ir atsakė į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus.

Seimo narys J. Sabatauskas pateikė paaiškinimus ir atsakė į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad notaro įgaliojimai gali būti pratęsti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu iki notarui sukaks 70 metų, neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1992 m. rugsėjo 15 d. priėmė Lietuvos Respublikos notariato įstatymą, kuris pagal 1992 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo įsigaliojimo“ 1 punktą įsigaliojo 1992 m. gruodžio 1 d.

Pažymėtina, jog Notariato įstatymo 23 straipsnyje (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija) „Notaro įgaliojimų pasibaigimas“ įtvirtinta nuostata, kad notaro įgaliojimai pasibaigia notarui sulaukus 65 metų.

Nei Notariato įstatymo 23 straipsnyje „Notaro veiklos pasibaigimas“ (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija), nei kituose šio įstatymo straipsniuose nebuvo numatyta galimybė pratęsti notaro įgaliojimus.

3. Pažymėtina ir tai, kad Notariato įstatymas ne kartą buvo keičiamas ir (arba) papildomas, tačiau nei šio įstatymo 23 straipsnyje, kuris buvo keičiamas ir papildomas Seimo 1994 m. rugsėjo 22 d. priimtu Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo“, Seimo 1998 m. gegužės 14 d. priimtu Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu, Seimo 1999 m. birželio 15 d. priimtu Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 3 ir 23 straipsnių papildymo įstatymu, nei kituose šio įstatymo straipsniuose nebuvo numatyta galimybė pratęsti notaro įgaliojimus. Toks teisinis reguliavimas galiojo iki 2003 m. vasario 12 d.

4. Seimas 2003 m. sausio 23 d. priėmė Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 51, 53, 56, 57, 59, 60 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 6¹, 6², 15¹, 22¹, 27¹ straipsniais ir 58, 63, 64 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymą, kuris įsigaliojo (su tam tikromis išimtimis) 2003 m. vasario 12 d. Šio įstatymo 17 straipsnio 4 dalimi Notariato įstatymo 23 straipsnis (1999 m. birželio 15 d. redakcija) buvo papildytas 3 dalimi, kurią ginčija pareiškėjas.

5. Notariato įstatymo 23 straipsnyje „Notaro įgaliojimų pasibaigimas“ (2003 m. sausio 23 d.

redakcija) buvo nustatyta:

„Notaro įgaliojimai pasibaigia:

- 1) notarui mirus;
- 2) notarui netekus Lietuvos Respublikos pilietybės;
- 3) notaro pareiškimu;
- 4) kai jis neatitinka šio įstatymo 3 straipsnio antrosios dalies 7 punkto reikalavimų;
- 5) įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, kuriuo notaras nuteistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, nepaisant to, ar išnyko teistumas, ar teistas už kitą nusikalstamą veiką, jeigu neišnyko teistumas;

6) Lietuvos Respublikos teisingumo ministrui pritarus Notarų garbės teismo siūlymui atleisti notarą iš pareigų;

7) kai jis netinka eiti pareigas pagal atestavimo rezultatus;

8) notarui sulaukus 65 metų;

9) jeigu notaras daugiau kaip du mėnesius iš eilės nemoka mokesčių į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą įstatymų nustatyta tvarka;

10) jei notaras pažeidė šio įstatymo 20 straipsnio reikalavimus;

11) jei notaras sistemingai daugiau kaip 4 mėnesius iš eilės nemoka mokesčių Notarų rūmams;

12) jei notaras buvo SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) kadriniu darbuotoju, kuriam taikomi įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ numatyti apribojimai.

Notaro įgaliojimų pasibaigimas (atleidimas iš pareigų) įforminamas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu.

Notaro įgaliojimai gali būti pratęsti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu, iki notarui sukaks 70 metų.“

Šiame kontekste pažymėtina, kad Seimas 2007 m. birželio 5 d. priėmė Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 3 ir 23 straipsnių pakeitimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2007 m. birželio 21 d. Šiuo įstatymu *inter alia* Notariato įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 12 punktą buvo pripažintas netekusiu galios, tačiau ginčijama Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis keičiama ir (arba) papildoma nebuvo.

6. Pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas, pagal kurį nustatomas notaro įgaliojimų pratęsimas, aiškintinas kituose Notariato įstatymo straipsniuose (jų dalyse), *inter alia* Notariato įstatymo 23 straipsnyje, nustatyto teisinio reguliavimo kontekste.

6.1. Pagal Notariato įstatymo 1 straipsnį (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija) notariatas yra

visuma notarų, kuriems pagal šį įstatymą suteikiama teisė juridiskai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą (1 straipsnis).

6.2. Notariato įstatymo 2 straipsnyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija) nustatyta, kad notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų (1 dalis); notarus skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos teisingumo ministras (2 dalis).

6.3. Teisę eiti notaro pareigas turi tik asmenys, atitinkantys Notariato įstatymo 3 straipsnyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) nustatytus reikalavimus. Asmuo, paskirtas notaru, prieš pradėdamas eiti pareigas prisiekia Lietuvos Respublikos teisingumo ministrui (Notariato įstatymo 5 straipsnio (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) 1 dalis).

6.4. Pagal Notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalį (2001 m. birželio 12 d. redakcija) notarai atlieka šiuos notarinius veiksmus: tvirtina sandorius, išduoda paveldėjimo teisės liudijimus, išduoda nuosavybės teisės į dalį sutuoktinių bendro turto liudijimus, liudija dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą, liudija parašo dokumentuose tikrumą, liudija dokumentų vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą, tvirtina faktą, kad fizinis asmuo yra gyvas ir yra tam tikroje vietovėje, priima saugoti oficialiesiems testamentams prilyginamus testamentus ir asmeninius testamentus, tvirtina dokumentų pateikimo laiką, perduoda vienų fizinių ir juridinių asmenų pareiškimus kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims, priima į depozitinę sąskaitą pinigines sumas, priima jūrinius protestus, protestuoja vekselius ir čekius, daro vykdomuosius įrašus užprotestuotuose arba neprotestuotuose vekseliuose ir čekiuose, surašo ar tvirtina dokumentus dėl juridinių asmenų registruoti pateikiamų duomenų tikrumo ir tvirtina, kad juridinį asmenį registruoti galima, nes įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės, tvirtina juridinių asmenų steigimo dokumentų atitiktį įstatymų reikalavimams, atlieka kitus įstatymų numatytus notarinius veiksmus.

6.5. Notariato įstatymo 12 straipsnyje „Notarų nepriklausomumas“ (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija) nustatyta: „Notarai savo įgaliojimus vykdo, nepaisydami valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtakos, ir paklūsta tik įstatymams.“ Taigi notarų veikla yra grindžiama *inter alia* nepriklausomumo principu.

6.6. Notariato įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje (1998 m. gegužės 14 d. redakcija) nustatyta, kad už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas.

6.7. Pagal Notariato įstatymą (1992 m. rugsėjo 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir (arba) papildymais) notariato veiklos priežiūrą atlieka vykdomosios valdžios funkcijas atliekantis subjektas – teisingumo ministras, kuris: skiria bei atleidžia notarus (2 straipsnio 2 dalis); tvirtina

Notaro kvalifikacinio egzamino nuostatus ir Notaro praktikos atlikimo tvarką (3 straipsnio 2 dalies 3 punktas), Viešo konkurso eiti notaro pareigas nuostatus (3 straipsnio 2 dalies 6 punktas), Notarų rūmų susirinkimo priimtą Notarų rūmų statutą (8 straipsnio 4 dalis), Notarų garbės teismo nuostatus (10¹ straipsnio 1 dalis); Notarų rūmų prezidiumo teikimu tvirtina Notarų kvalifikacijos kėlimo nuostatus (4 straipsnio 1 dalis), Notarų atestavimo nuostatus (4 straipsnio 3 dalis); priima notarų priesaiką (5 straipsnio 1 dalis); nustato notarų skaičių, jų buveinę ir veiklos teritoriją (6 straipsnio 1 dalis); įsakymu steigia notarų biurus (6 straipsnio 2 dalis); nustato reikalavimus, keliamus notarų biurams ir notarų darbo laikui (6 straipsnio 3 dalis); įsakymais įformina notaro skyrimą ir notaro pareigų atlikimo pradžią (6¹ straipsnio 1 dalis); skiria asmenis, kurie atlieka notarų ir jų savivaldos institucijų veiklos tarnybinę priežiūrą (7 straipsnio 1 dalis); turi teisę iškelti notarui drausmės bylą už Notariato įstatymo, teisingumo ministro patvirtintų teisės aktų ir Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pažeidimus (7¹ straipsnis); skiria du Notarų garbės teismo narius (10¹ straipsnio 2 dalis); suderinęs su Lietuvos archyvų departamentu prie Vyriausybės, nustato Notaro profesinės veiklos metu sudaromų dokumentų tvarkymo, saugojimo ir perdavimo tvarką (15¹ straipsnio 4 dalis); nustato vienodą visiems notarų biurams iškabų formą (20¹ straipsnio 3 dalis); įsakymu įformina notaro įgaliojimų pasibaigimą (atleidimą iš pareigų) (23 straipsnio 2 dalis); Notarų rūmų teikimu sprendžia, pratęsti notaro įgaliojimus ar jų nepratęsti iki notarui sukaks 70 metų (23 straipsnio 3 dalis); nustato notarinio registro, tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formas ir jų pildymo taisyklės (44 straipsnis); atsižvelgdamas į Notarų rūmų parengtas notariato veiklos perspektyvas ir kryptis, nustato kandidatų į notarus (asesorių) skaičių (56 straipsnio 2 dalis); nustato Kandidatų į notarus (asesorių) viešo konkurso tvarką (56 straipsnio 3 dalis); skiria ir atleidžia kandidatus į notarus (asesorius) (57 straipsnio 1 dalis); suderinęs su Notarų rūmų prezidiumu, nustato Kandidato į notarus (asesoriaus) notaro praktikos atlikimo tvarką (59 straipsnio 1 dalis).

6.8. Pasibaigus notaro įgaliojimams Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija priima sprendimą dėl tolesnės biuro veiklos, neatliktų notarinių veiksmų tęsimo ir dokumentų perdavimo (Notariato įstatymo 24 straipsnis (1994 m. rugsėjo 22 d. redakcija).

7. Apibendrinant apžvelgtąjį teisinį reguliavimą pažymėtina, kad Notariato įstatyme iš esmės įtvirtintas vadinamasis lotyniškojo tipo notariatas (lotyniškoji notariato organizavimo sistema), būdingas civilinės (kontinentinės) teisės tradicijai. Lietuvoje notarai vykdo viešo pobūdžio funkcijas, tačiau nėra valstybės (ar savivaldybės) tarnautojai – jie verčiasi savarankiška profesine veikla, o jų funkcijas, kitą veiklą bei įgaliojimus apibrėžia įstatymai. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas.

Notaro profesija yra valstybės kontroliuojama profesija, t. y. toks viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų – fizinių ir juridinių asmenų subjektinių teisių ir juridinių faktų juridinio įtvirtinimo, šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo – vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys, o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė kontroliuoja, kaip jos vykdomos. Notarą skiria ir atleidžia teisingumo ministras, kuris *inter alia* prižiūri notariato veiklą. Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, kuris turi užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Taigi notaras vykdo tokias funkcijas, kurių vykdymą valstybė privalo užtikrinti. Užtikrinti šių funkcijų vykdymą – viešasis interesas ir valstybės priedermė. Notaro veikla grindžiama *inter alia* nepriklausomumo principu.

8. Aiškinant ginčijamą Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija) įtvirtintą teisinį reguliavimą, pagal kurį notaro įgaliojimai gali būti pratęsti teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu iki notarui sukaks 70 metų, minėtų Notariato įstatymo nuostatų kontekste pažymėtina, kad:

– notaro įgaliojimų pasibaigimo pagrindai yra nustatyti Notariato įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais); vienas iš notaro įgaliojimų pasibaigimo pagrindų yra notaro amžius, t. y. 65 metai (Notariato įstatymo 23 straipsnio 1 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) 8 punktas);

– notaro, sulaukusio 65 metų, įgaliojimai gali būti pratęsti Notarų rūmų teikimu teisingumo ministro įsakymu iki jam sukaks 70 metų; priimant sprendimą dėl notaro įgaliojimų pratęsimo teisingumo ministro nesaisto Notarų rūmų teikimas, tačiau tai nereiškia, kad nesant atitinkamo Notarų rūmų teikimo teisingumo ministras gali priimti sprendimą pratęsti notaro įgaliojimus;

– nei Notariato įstatymo 23 straipsnyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), nei kituose šio įstatymo straipsniuose nėra numatyta pagrindų (kriterijų), kuriems esant notaro įgaliojimai gali būti pratęsimi.

Taigi visų notarų įgaliojimai baigiasi jiems sulaukus 65 metų, išskyrus notarus, kurių įgaliojimai Notarų rūmų teikimu teisingumo ministro įsakymu pratęsimi iki jiems sukaks 70 metų; tokiu teisiniu reguliavimu yra įtvirtinta bendros taisyklės, kad notarų įgaliojimai pasibaigia jiems sulaukus 65 metų, išimtis, kuri reiškia, kad Notarų rūmų teikimu teisingumo ministro sprendimu kai kurių notarų, sulaukusių 65 metų, įgaliojimai pasibaigia jiems sulaukus 70 metų.

Pažymėtina, jog teisingumo ministro teisė pratęsti notaro įgaliojimus iki notarui sukaks 70 metų negali būti interpretuojama kaip paneigianti Notariato įstatymo 23 straipsnio 1 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) 8 punkte įtvirtintą bendrą taisyklę, kad notaro įgaliojimai pasibaigia jam sulaukus 65 metų. Kita vertus, Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas nereiškia, kad visais

atvejais dėl notaro, kurio įgaliojimai pasibaigia sulaukus įstatyme nustatyto 65 metų amžiaus ir kuris atitinka *inter alia* Notariato įstatymo 3 straipsnyje „Teisė eiti notaro pareigas“ (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) įtvirtintus reikalavimus, Notarų rūmų teikimu teisingumo ministras turi priimti sprendimą pratęsti notaro įgaliojimus iki jam sukaks 70 metų.

Toks teisinis reguliavimas sudaro prielaidas kilti situacijoms, kai dalis notarų, sulaukusių 65 metų, gali būti atleidžiami iš pareigų, o kitos dalies notarų, sulaukusių 65 metų, įgaliojimai gali būti pratęsimi iki jiems sukaks 70 metų. Taigi tokiu teisiniu reguliavimu sudaromos prielaidos tos pačios grupės asmenis (t. y. asmenis, užsiimančius tokia pačia profesine veikla) traktuoti nevienodai.

9. Minėta, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas abejoja, ar Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

10. Pareiškėjo abejonė dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui grindžiama tuo, kad, jo manymu, tokiu teisiniu reguliavimu, kai yra numatyta galimybė pratęsti notaro įgaliojimus pasibaigus jų laikui ir nėra numatyta jokių kriterijų, kuriais vadovaujantis būtų galima spręsti, pratęsti notaro įgaliojimus ar jų nepratęsti, valstybės institucijai – Teisingumo ministerijai – sudaromos prielaidos daryti įtaką notaro, kaip valstybės įgalioto asmens, darbui.

11. Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams: teisėkūros subjektai teisės aktus gali leisti tik neviršydami savo įgaliojimų; teisės aktuose nustatyti reikalavimai turi būti grindžiami bendro pobūdžio nuostatomis (teisės normomis ir principais), kurias įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisinių santykių subjektams; diferencijuotas teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas tik atitinkamais teisės aktais reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais; teisinių santykių subjektai turi žinoti, ko iš jų reikalauja teisė; teisiškai reguliuojant visuomeninius santykius privalu paisyti prigimtinio teisingumo reikalavimų, apimančių *inter alia* būtinumą užtikrinti asmenų lygybę įstatymui, teismui ir valstybės institucijoms ar pareigūnams ir kt. (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

12. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai) yra konstatavęs, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios ir kitos valstybės ir savivaldybių institucijos, visi pareigūnai turi veikti remdamiesi teise, paklusdami Konstitucijai ir teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją.

Konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje

susijusių imperatyvų; taigi konstitucinio teisinės valstybės principo turinys yra atskleistas atsižvelgiant į įvairias Konstitucijos nuostatas, įvertinant visas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas ir nuo Konstitucijoje, *inter alia* jos 29 straipsnyje, įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo (Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 14 d. nutarimas).

13. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimai) bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; kita vertus, šis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų, esančių skirtingose padėtyse, kategorijų atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimai).

14. Pažymėtina, kad konstituciniais teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principais turi būti grindžiamas ir Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje nustatytos asmens teisės laisvai pasirinkti darbą bei verslą įgyvendinimo teisinis reguliavimas.

Konstitucinis Teismas, sistemiškai (kitų Konstitucijos nuostatų kontekste) aiškindamas Konstitucijos 48 straipsnį, kurio 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą, yra konstatavęs, kad, sudarydamas teisinės prielaidas įgyvendinti teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą, įstatymų leidėjas turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į darbo pobūdį, nustatyti teisės laisvai pasirinkti darbą įgyvendinimo sąlygas (Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. liepos 4 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2008 m. sausio 7 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai).

15. Pažymėtina, kad valstybė savo funkcijas gali vykdyti ne tik per atitinkamų institucijų sistemą, apimančią valstybės ir savivaldybių institucijas (kaip ji paprastai daro), bet ir – tam tikra apimtimi – per kitas (ne valstybės) institucijas, kurioms pagal įstatymus yra pavesta (patikėta) vykdyti tam tikras valstybės funkcijas arba kurios tam tikromis įstatymuose apibrėžtomis formomis ir būdais dalyvauja vykdant valstybės funkcijas (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. kovo 20 d., 2008 m. sausio 7 d. nutarimai).

16. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad tais atvejais, kai įstatymu yra pavedama kitoms (ne valstybės) institucijoms vykdyti tam tikras valstybės funkcijas, įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatant reikalavimus, kuriuos turėtų atitikti asmuo, norintis vykdyti tokią veiklą, jo įgaliojimų trukmę, įgaliojimų pasibaigimo pagrindus ir kt., paisyti *inter alia* iš

Konstitucijos 29, 48 straipsnių, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių imperatyvų. Turi būti nustatomas toks teisinis reguliavimas, kad asmenims, įgyvendinantiems Konstitucijos 48 straipsnyje įtvirtintą teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą, *inter alia* besiverčiantiems ta pačia valstybės kontroliuojama profesine veikla, būtų nustatomos vienodos profesinės veiklos sąlygos, *inter alia* vienoda įgaliojimų trukmė. Priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos pažeisti iš Konstitucijos 29, 48 straipsnių, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančius imperatyvus.

17. Pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą sprendžiant, ar pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas, pagal kurį notaro įgaliojimai gali būti pratęsti teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu iki notarui sukaks 70 metų, neprieštarauja Konstitucijai, pažymėtina, kad asmuo, pasirinkdamas notaro profesiją, įgyvendina ir Konstitucijos 48 straipsnyje įtvirtintą teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą.

Minėta, kad visų notarų įgaliojimai pasibaigia jiems sulaukus 65 metų, išskyrus notarus, kurių įgaliojimai Notarų rūmų teikimu teisingumo ministro įsakymu pratęsimi iki jiems sukaks 70 metų. Minėta, kad nei Notariato įstatymo 23 straipsnyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), nei kituose šio įstatymo straipsniuose nėra numatyta pagrindų (kriterijų), dėl kurių notaro įgaliojimai gali būti pratęsimi. Toks teisinis reguliavimas suponuoja tai, kad notaro įgaliojimų trukmę lemia ne įstatymo nustatytas visiems vienodai taikomas įgaliojimų pasibaigimo pagrindas, o teisingumo ministro teisė savo nuožiūra Notarų rūmų teikimu spręsti dėl notaro įgaliojimų pratęsimo ar nepratęsimo. Minėta ir tai, kad toks teisinis reguliavimas, pagal kurį dalis notarų, sulaukusių 65 metų, gali būti atleidžiami iš pareigų, o kitos dalies notarų, sulaukusių 65 metų, įgaliojimai gali būti pratęsimi iki jiems sukaks 70 metų, sudaro prielaidas tos pačios grupės asmenis (t. y. asmenis, užsiimančius tokia pačia profesine veikla) traktuoti nevienodai.

18. Taigi konstatuotina, kad ginčijamas Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalyje (2003 m. sausio 23 d. redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas, pagal kurį teisingumo ministrui suteikiama teisė savo nuožiūra pratęsti notaro įgaliojimus ar jų nepratęsti ir sudaromos prielaidos nevienodai traktuoti notarus, kurių įgaliojimai pasibaigia jiems sulaukus 65 metų, vienodas aplinkybes vertinti skirtingai arba iš esmės skirtingas aplinkybes vertinti vienodai, vertintinas kaip neatitinkantis Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo imperatyvų, be to, jis nukrypsta ir nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

19. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

20. Šiame kontekste pažymėtina, kad objektyviai gali susidaryti ir tokių situacijų, kai nėra

galimybių kitais būdais, kaip tik laikinu notaro įgaliojimų pratęsimu, tam tikrą laiką užtikrinti valstybės perduotų funkcijų vykdymo, t. y. fizinių ir juridinių asmenų subjektinių teisių ir juridinių faktų juridinio įtvirtinimo, tęstinumą ir taip užtikrinti viešąjį interesą. Taigi įstatymų leidėjas gali nustatyti tik tokį išimtį nustatantį teisinį reguliavimą, pagal kurį notarų įgaliojimai galėtų būti laikinai pratęsimi tik jeigu nėra galimybių kitais būdais tam tikrą laiką užtikrinti valstybės perduotų funkcijų vykdymą, t. y. užtikrinti viešąjį interesą.

21. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste kartu pažymėtina, jog tai, kad Notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija) šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu yra pripažinta prieštaraujanti Konstitucijai, nereiškia, kad notarų įgaliojimai, kurie buvo pratęsti pagal šioje konstitucinės justicijos byloje pripažintą prieštaraujančiu Konstitucijai teisinį reguliavimą, gali būti vien šiuo pagrindu kvestionuojami, kad šie įgaliojimai gali vien minėtu pagrindu nutrūkti ar būti nutraukti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalis (2003 m. sausio 23 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 15-598) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis